

Юлія Волошина,
здобувач вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
к.філос.н., доц. **Стояцька Г. М.**
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ НЕУРЯДОВИМИ ПРАВОЗАХИСНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Захист прав людини завжди є темою гостроактуальною з точки зору міжнародної та національної безпеки, оскільки охоплює коло питань, прямо та непрямо пов'язаних з авторитетом держави, її міжнародними відносинами, гарантіями дотримання зобов'язань з боку міжнародних партнерів, розбудови та вдосконалення системи правосуддя.

В усі часи людство мріє жити в правовій державі. Проте саме в контексті сучасних євроінтеграційних процесів, завдяки яким Україна стає правовою та демократичною державою з розвиненим та свідомим громадянським суспільством, особливого значення набуває дослідження проблематики захисту прав людини не лише з боку держави, а й з боку неурядових правозахисних організацій.

Дослідженням проблематики захисту прав людини неурядовими правозахисними організаціями в тій чи іншій мірі присвячені роботи низки сучасних науковців, зокрема О.М. Бикова, Ю.М. Бисаги, Д.М. Белова, А.Ю. Олійника, В.Ф. Погорілка, Н.Г. Шукліної.

Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Утім, слід зауважити, що в сучасному світі держава втратила виключну монополію у правозахисній діяльності, оскільки для побудови ефективного механізму захисту прав людини в демократичних і правових державах важливо, щоб його елементом були й неурядові правозахисні організації, адже вони є незалежними від урядових інституцій і муніципальних органів та дають змогу виявити об'єктивні проблеми й недоліки в наявній практиці реалізації та захисту прав людини в тій чи іншій державі [2].

Серед неурядових правозахисних організацій у сфері захисту прав людини провідне місце займає адвокатура, проте, належне місце також відводиться й засобам масової інформації, громадським організаціям, політичним партіям, професійним спілкам, релігійним організаціям, благодійним фондам.

Необхідно зазначити, що діяльність неурядових правозахисних організацій в Україні ґрунтується, перш за все, на основному Законі нашої держави – Конституції України [1]. Також не менш важливими є Загальна декларація прав людини [3], Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [4], Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права [5]. Разом з тим, діяльність таких організацій унормовується відповідними законами України, в тому числі Законом України «Про громадські об'єднання» [6], «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [7].

Отже, неурядові правозахисні організації є невід'ємним елементом громадянського суспільства, запорукою розвитку демократичної та правової держави, місія яких полягає в захисті прав людини від держави й одночасно сприяттві державі в забезпеченні та захисті прав людини [2].

Проте, стан таких речей в нашій державі існував не завжди. З нагоди річниці створення Української Гельсінської групи, варто згадати про те, що 1 серпня 1975 року уряди 35

держав Європи і Північної Америки, у тому числі і уряд СРСР, підписали Гельсінські угоди, що були покликані закріпити нові відносини в Європі, забезпечити виконання у кожній з них високих принципів демократії та прав людини. Розуміючи, що за умов Радянської України це практично неможливо, 9 листопада 1976 р. група правозахисників об'єдналася для сприяння виконанню Гельсінських угод. УГГ була створена у складі: Олесь Бердник – письменник-фантаст, Петро Григоренко (він став представником групи у Москві), Левко Лук'яненко, Оксана Мешко, Ніна Строката, Іван Кандиба, Олексій Тихий, Микола Руденко (керівник Групи), Мирослав Маринович, Микола Матусевич.

УГГ стала найбільшою правозахисною організацією в республіці. Серед її 36 членів були такі відомі дисиденти, як Надія Світлична, В'ячеслав Чорновіл, Василь Стус, Василь Овсієнко, Микола Горбаль та ін. Незважаючи на постійні репресії, УГГ не припинила своє існування. З 1987 року, коли ставала поступово все більш можливою легальна діяльність, члени УГГ, які поверталися з таборів, майже всі стали вести політичну діяльність [8].

На базі УГГ постала Українська Гельсінська спілка (УГС) – громадсько-політична і правозахисна організація. Її створення було проголошено 7.07.1988 на 50-тисячному мітингу у Львові. УГС постала як федеративне об'єднання самоврядних правозахисних груп і організацій в областях, районах, містах України та за її межами. Значення цієї події для наступного історичного процесу було епохальним, адже УГС стала першою в Радянській Україні масовою опозиційною організацією, яка слугувала громадянській активізації і мала свою політичну програму під назвою «Декларація принципів УГС».

Виникнення УГС було вмотивоване в Декларації відверто й переконливо: «Як показав досвід 66-річного перебування України у складі СРСР, ні уряд УРСР, який насправді ніколи не був суверенним урядом, а тільки виконавчим органом центральної влади, ні Комуністична партія України, що є всього лиш регіональним підрозділом КПРС, не могли і здебільшого не бажали захистити населення України від тотального голоду, від варварського нищення продуктивних сил та інтелектуального потенціалу нації, від денационалізації українців та неросійських меншостей, від штучної зміни етнічного складу населення України» [9].

Головою УГС обрали Левка Лук'яненка, який відбував покарання на заслання; виконавчим секретарем став динамічний організатор В'ячеслав Чорновіл. До керівництва увійшли такі відомі особистості як Михайло і Богдан Горині, Микола Горбаль, Олесь Шевченко, Василь Овсієнко, Євген Пронюк, Степан Хмара, Йосиф Зісельс, Зеновій Красівський та багато інших.

В сучасній державі Україна – Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ) – є найбільшою асоціацією правозахисних організацій України. На сьогодні Спілка об'єднує 29 правозахисних недержавних організацій. Метою діяльності УГСПЛ є захист прав людини.

УГСПЛ вважає себе частиною гельсінського руху і продовжувачем традицій та діяльності Української Гельсінської групи сприяння виконанню Гельсінських угод – УГГ.

В Україні правозахисну функцію, крім органів державної влади, також виконують інституції громадянського суспільства (громадські організації та рухи, ЗМІ та ін.), здійснюючи її «замість» або, навіть, «всупереч» діям органів державної влади, зокрема – правоохоронних. Вплив неурядових організацій на правозахисну сферу і ступінь «проникності» їхнього контролю, природно, значно менший, ніж державний, але цей вплив має очевидну тенденцію до зростання, завдячуючи своєму існуванню та розвитку, в тому числі, й таким організаціям як УГС.

1. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.
2. Захист прав людини неурядовими правозахисними організаціями. Алмаші М.М., URL: file:///C:/Users/User/Desktop/kpac_2015_1_4.pdf.
3. Загальна Декларація прав людини URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version->.
4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
6. Закон України «Про громадські об'єднання» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.
7. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
8. Місія та історія спілки URL: <https://helsinki.org.ua/informatsiya/>
9. Віртуальний музей «Дисидентський рух в Україні» URL: <http://museum.khpg.org/index.php?id=1162804910>.
10. Конспект лекцій з дисципліни «Неурядові правозахисні організації» Грицай І.О., URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1108/4.1.pdf>.